

Ik ben voor iedere verruiming van de mogelijkheden om te stemmen, dus ook voor vervroegd stemmen, temeer daar al gebleken is dat dit in een behoefte voorziet. Maar het voorstel om het maximumaantal volmachten per persoon te verminderen tot één vind ik vreemd. Als je je zorgen maakt over misbruik, schaf de mogelijkheid om per volmacht te stemmen dan helemaal af.

Eventueel misbruik van volmachtstemmen kan haast niet leiden tot significante beïnvloeding van de zetelverdeling

Als je één volmacht per persoon toestaat, kun je net zo goed twee, drie of een dozijn volmachten per persoon toestaan. Misbruik gaat pas de verkiezingsuitslag beïnvloeden als het aantal vervalste stemmen van de orde van grootte van de kiesdeler is, want dat maakt één zetel verschil. Dat vraagt een gecoördineerde actie van vele tienduizenden kwaadwillenden. Het valt nooit uit te sluiten, maar de kans lijkt mij klein dat dit gebeurt en onopgemerkt blijft.

Allicht zullen sommige mensen op individuele basis misbruik maken van de volmachtstemmen die ze voor anderen uitbrengen, maar als ze dat onafhankelijk van elkaar doen, dan zullen ze elkaar daarin statistisch bezien tegenwerken en wordt de uitslag per saldo nauwelijks beïnvloed.

Voorbeeld: bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 stemde ongeveer 20% van de kiesgerechtigden op de VVD. Stel dat 10.000 volmachtstemmen zijn misbruikt. Dat zal 2.000 stemmen op de VVD hebben opgeleverd, conform de voorkeur van 20% van de oneerlijke personen. Maar als ze eerlijk waren geweest, hadden ze eveneens 2.000 stemmen op de VVD uitgebracht, conform de voorkeur van 20% van de volmacht-verstrekkingen. Ook al is het verhaal erachter anders, het totale aantal stemmen op de VVD verandert er niet door. Meer algemeen vallen de aantallen stemmen waarmee een partij bevoordeeld resp. benadeeld wordt door oneigenlijk gebruik van volmachtstemmen statistisch tegen elkaar weg. Dit hangt niet af van het maximumaantal volmachten per persoon.

De zetelverdeling volgens de Kieswet is van zichzelf al niet helemaal eerlijk

Nou betekent "statistisch" niet dat de aantallen met zekerheid exact tegen elkaar zullen wegvallen. In het geval van misbruik zal er over het algemeen wel degelijk netto een vertekend beeld ontstaan van, in het bovenstaande voorbeeld, het aantal kiezers dat op de VVD had willen stemmen. En ook al zal het maar om een klein aantal stemmen gaan, er zijn uitzonderlijke situaties denkbaar waarin die kleine vertekening bij de uiteindelijke zetelverdeling net het verschil van een hele zetel maakt.

Maar als je zo nauwkeurig kijkt, kijk dan ook eens hoe nauwkeurig de huidige wijze van zetels verdelen recht doet aan het principe van evenredige vertegenwoordiging. De rekenwijze is namelijk equivalent aan stemmen weggooien, delen door een aangepaste kiesdeler en rekenkundig afronden. Het aantal stemmen dat je per partij weggooit is de helft van die aangepaste kiesdeler. Voorbeeld: de verdeling na de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 valt te reproduceren door van elke partij 32.571 stemmen weg te gooien, het overblijvende aantal door 65.142 te delen (een kiesdeler die overeenkomt met 160 fictieve zetels) en de uitkomst rekenkundig af te ronden.

Als je 32.571 stemmen per partij weg mag gooien, wat maakt een mogelijk handjevol frauduleuze volmachtstemmen dan nog uit? Het probleem van de volmachtstemmen wordt pas relevant als je nul stemmen weggooit. In het geval van de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 moet je dan met een kiesdeler rekenen die overeenkomt met 149,8 fictieve zetels om, na rekenkundig afronden per partij, op 150 zetels in het totaal uit te komen. De vier grootste partijen krijgen dan elk 1 zetel

minder dan volgens de feitelijke zetelverdeling, en vier kleine partijen elk 1 zetel meer. In het bijzonder krijgen VVD, D66, CDA en CU dan samen 75 zetels (50% van 150), wat een betere weerspiegeling is van de 49,76% van de stemmen die ze samen hebben behaald dan de 78 zetels (52% van 150) volgens de feitelijke zetelverdeling. Me dunkt dat dit eerlijker is.

(Nog eerlijker zou zijn om helemaal niet af te ronden en elke partij een stemgewicht te geven dat evenredig is aan het aantal door die partij getrokken kiezers, maar dat druist in tegen de folklore om de stemgewichten te visualiseren in de vorm van natuurlijke personen.)

Volmachtstemmen volledig afschaffen

Op grond van de bovenstaande overwegingen vind ik het zinloos om het maximumaantal volmachten per persoon te verminderen tot één. Wil je de theoretische kans uitsluiten dat misbruik van volmachtstemmen de uiteindelijke zetelverdeling beïnvloedt, dan zul je de mogelijkheid om per volmacht te stemmen helemaal af moeten schaffen.

Maar dan zul je de mensen voor wie een persoonlijke gang naar het stemlokaal te bezwaarlijk is een alternatief moeten bieden. In dit verband vind ik het jammer dat de politiek zo huiverig is om digitaal stemmen mogelijk te maken. Is ooit uitgezocht hoe reëel de gevoelde bezwaren zijn, en hoe ze zich verhouden tot de tekortkomingen van de huidige aanpak? Machines werken nauwkeuriger dan mensen, en bij machinale verwerking is het ook eenvoudiger allerlei extra controles in te bouwen, bijvoorbeeld door alle transacties te loggen voor analyse achteraf bij vermoedens van onregelmatigheden.

Semi-anoniem digitaal stemmen vanuit huis met willekeurig gegenereerde code

Een eenvoudige manier om digitaal stemmen mogelijk te maken zou zijn om op elke stempas een willekeurige, onmogelijk te raden code van bijvoorbeeld 20 letters en cijfers af te drukken waarmee men op een website van de overheid kan inloggen om de keuze voor een partij + kandidaat kenbaar te maken. Elke code wordt aan slechts één stempas toegekend, dus geen twee kiezers krijgen dezelfde code, op een vervangende stempas komt een nieuwe code en een code wordt ook niet hergebruikt bij een andere verkiezing. De informatie welke code op welke stempas is afgedrukt, wordt offline bewaard, ontoegankelijk voor hackers. Brengt de kiezer een digitale stem uit, dan worden de code en de keuze (partij + kandidaat) bij elkaar bewaard. Aangezien de code willekeurig is, valt hieruit (zonder de offline bewaarde informatie) de identiteit van de kiezer niet op te maken.

Na sluiting van de fysieke en digitale stembureaus worden de digitaal uitgebrachte stemmen (naar een offline gegevensdrager gekopieerd en) langs de offline bewaarde informatie gelegd: alleen die digitaal uitgebrachte stemmen zijn geldig, en worden dus bij de stembiljet-stemmen opgeteld, waarvan de code in het offline bestand voorkomt en de bijbehorende stempas niet is ingenomen in een van de fysieke stembureaus en ook niet ongeldig is verklaard. Is de verkiezingsuitslag eenmaal definitief vastgesteld, dan wordt het offline bestand gewist.

Als nadeel van stemmen vanuit huis wordt wel mogelijke beïnvloeding genoemd, maar die kans bestaat ook bij stemmen in het stemlokaal sinds daar het gordijn is afgeschaft en dus effectief het stemgeheim is opgeheven. De kiezer kan de ogen van zijn of haar "begeleider" in de rug voelen branden en zich daarom onvrij voelen op een andere partij te stemmen dan was "afgesproken". Als je ergens je pincode met je ene hand intoetst kun je dit nog met je andere hand aan het zicht onttrekken, maar een stembiljet is daar te groot voor.

Computer + labelprinter op het stembureau, label op het traditionele stembiljet plakken

Over digitaal stemmen gesproken: voor veel mensen met een beperking kan een computer in het stemlokaal de drempel verlagen om persoonlijk een stem uit te brengen. Het stembiljet is voor iedereen gelijk, maar de gebruikersinterface van de computer kan (nadat eenmalig de nodige software ontwikkeld is die vervolgens in elk stemlokaal en bij elke verkiezing opnieuw kan worden gebruikt) aangepast worden aan de beperking van de kiezer, bijvoorbeeld doordat de namen van de partijen worden voorgelezen en de kiezer bij de gewenste naam op een knop drukt.

Ik lees in het eindrapport van de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces dat er eigenlijk maar één bezwaar bestaat tegen elektronische hulpmiddelen, namelijk dat deze op afstand bespioneerd kunnen worden. Zo zou het stemgedrag van bekende Nederlanders achterhaald en gepubliceerd kunnen worden. Ik vraag mij af of dit nadeel opweegt tegen de talloze voordelen, zeker als de computer + printer als aanvulling en niet als vervanging van het potlood wordt ingezet. Bekende Nederlanders (en andere ongeruste kiezers) zijn dan niet verplicht zich aan het risico van spionage bloot te stellen, net zoals zij in de winkel met contant geld kunnen betalen als ze vanwege het risico om op afstand bespioneerd te worden liever niet pinnen.

Bij deze hybride aanpak stel ik mij voor dat elke kiezer op de gebruikelijke wijze een stembiljet krijgt uitgereikt, maar in het stemhokje naast het rode potlood ook een computer + printer aantreft. Wie met het potlood wil stemmen doet dat op de gebruikelijke wijze. Wie met de computer wil stemmen maakt op enigerlei wijze de keuze duidelijk aan de computer, waarna de computer de gewenste partij + kandidaat afdruckt op een label dat de kiezer op een daartoe met een markering aangewezen plek op het traditionele stembiljet plakt. Die plek is zo gekozen dat het label nadat het stembiljet weer is opgevouwen niet te zien is. Het stembiljet met label gaat in dezelfde stembus als de met potlood ingevulde biljetten. Zo heb je het beste van twee werelden: de flexibiliteit van de digitale wereld en de controleerbaarheid van de op fysiek papier uitgebrachte stem.